

SCHAKTNINGSÖVERVAKNING VID

GAMLA TORGET, NORRKÖPING

Fornlämning RAÄ 96 inom fastigheten Gamla Staden 1:2,
Norrköpings stad och kommun, Östergötland

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Rapporter från Arkeologikonsult 2016:2945

ELLINOR LARSSON

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Detalj från sektion i schaktets nordvästra del. Foto från öster.

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

© Arkeologikonsult 2016

Detta verk är licensierat under en Creative Commons Erkännande 4.0 Internationell Licens. Licenstexten finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv> eller genom att skriva till Creative Commons, 543 Howard Street, 5th Floor, San Francisco, California, 94105, USA.

SCHAKTNINGSÖVERVAKNING VID

GAMLA TORGET, NORRKÖPING

Fornlämning RAÄ 96 inom fastigheten Gamla Staden 1:2,
Norrköpings stad och kommun, Östergötland

ELLINOR LARSSON

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Rapporter från Arkeologikonsult 2016:2945

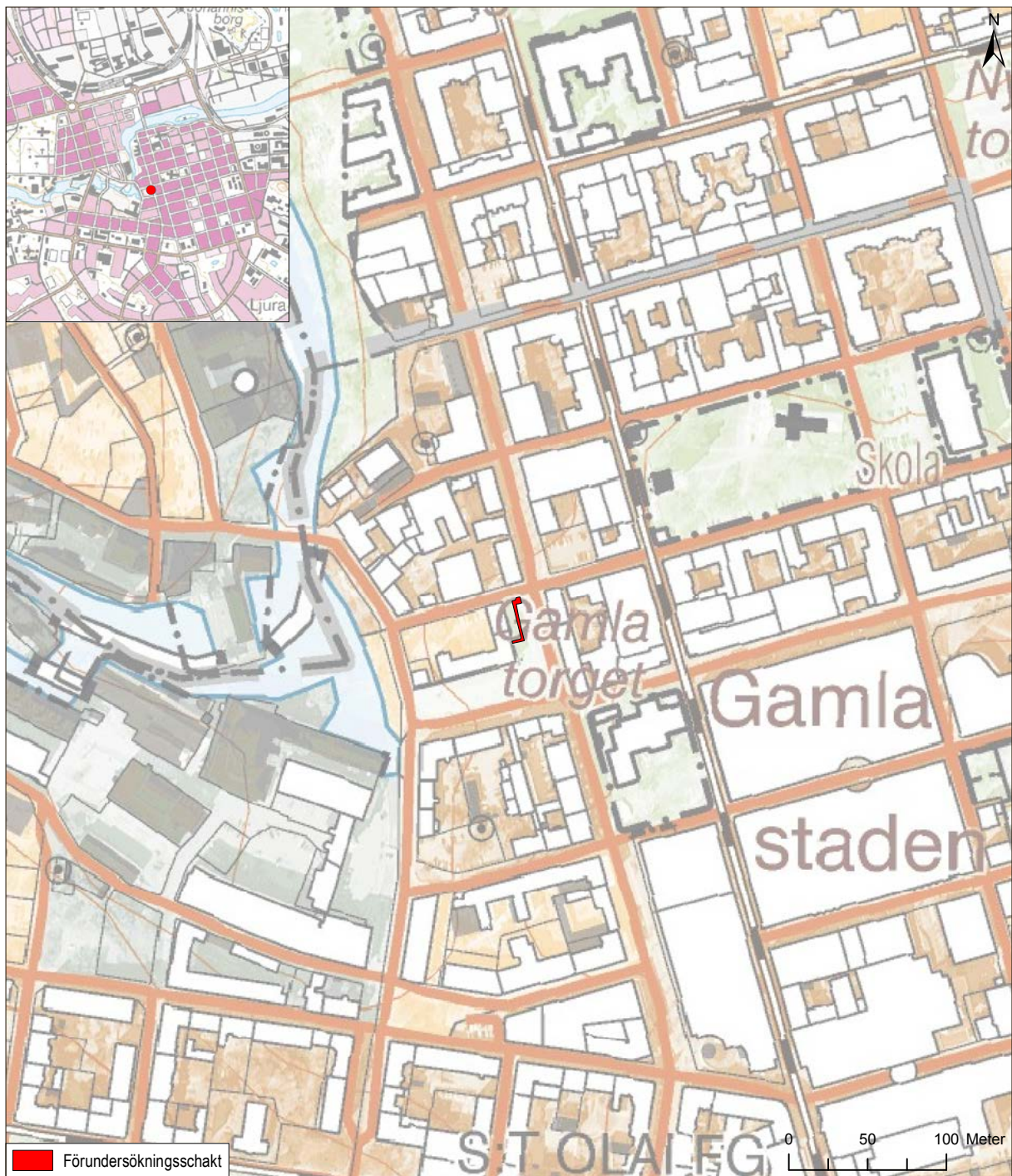
SAMMANFATTNING

Under maj 2016 genomförde Arkeologikonsult en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i den nordöstra delen av Gamla Torget i Norrköping, vilken ligger inom begränsningen för Norrköpings medeltida stadslager (S:t Johannes RAÅ 96:1). Ett 32 m långt, nord-sydligt schakt togs upp från Skolgatan i norr och som i söder anslöt till en befintlig byggnad i Gamla Rådstugan. Lager av arkeologisk karaktär framkom i mindre omfattning i schaktets norra och södra delar. Lagren framkom under moderna fyllnadsmassor av sand, grus och stenkross till ett djup om 0,75 m som låg under huggen gatsten som utgör dagens torgyta. I schaktets norra del framkom påförda lager avgränsade av

tunna brandhorisonter som överlagrades av ett kraftigt raseringslager. Den äldre brandhorisonten har daterats till 1400-talets andra hälft. I schaktets södra del framkom ett lager som tolkats utgöra utjämning och i vilket ett kritpipshuvud framkom som daterats till 1600-talets andra hälft. Sannolikt har arkeologiska lager förekommit i högre grad inom denna yta, vilka schaktats bort på 1950-talet i samband med att den nordöstra delen av torget till högre grad än tidigare kommit att användas för motortrafik/parkeering. De identifierade lagren överensstämmer med tidigare identifierade lämningar i vid direkt intilliggande undersökningar i kvarteret Gamla Rådstugan och Skolgatan.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
INLEDNING	7
Bakgrund	7
Syfte och frågeställningar	7
KULTURHISTORISK BAKGRUND	7
Norrköping	7
GENOMFÖRANDE	11
RESULTAT OCH TOLKNING	12
Lagerbild	12
Fynd	14
Störningar	14
REFERENSER	16
Litteratur	16
Övriga uppgifter	16
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	17
BILAGOR	19
Bilaga 1. Kontexttabell	19
Bilaga 2. Makrofossilanalys	20
Bilaga 3. ¹⁴ C-analys	22
Bilaga 4. Matris	23

Figur 1. Förundersökningsområdet markerat på Fastighetskartan. Skala 1:4 000, översikt i skala 1:50 000.

INLEDNING

Bakgrund

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Östergötlands län (Dnr 431-3779-15) under maj 2016 utfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheten Gamla Staden 1:2 i den nordöstra delen av Gamla Torget i centrala Norrköping. Fastigheten ligger inom begränsningen för Norrköpings medeltida stadslager (S:t Johannes RAÄ 96:1). Undersökningen skedde med anledning av schaktningsarbete inför nedläggning av fjärrkyla i anslutning till befintlig bebyggelse inom kvarteret Gamla Rådstugan på beställning av EON Värme Sverige AB.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att se till att fast fornlämning berördes i så liten omfattning som möjligt. Om fornlämningen skulle komma att beröras av arbetet skulle denna dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt, dateras.

De frågeställningar som applicerats på detta arbetsföretag omfattade:

- Finns några lämningar kvar av den fasta fornlämningen RAÄ 96:1 bevarade?
- Vad har dessa lämningar för karaktär?
- Hur gamla är lämningarna, finns lämningar som är äldre än 1600-tal?

KULTURHISTORISK BAKGRUND

Norrköping

Gamla Torgets östra del

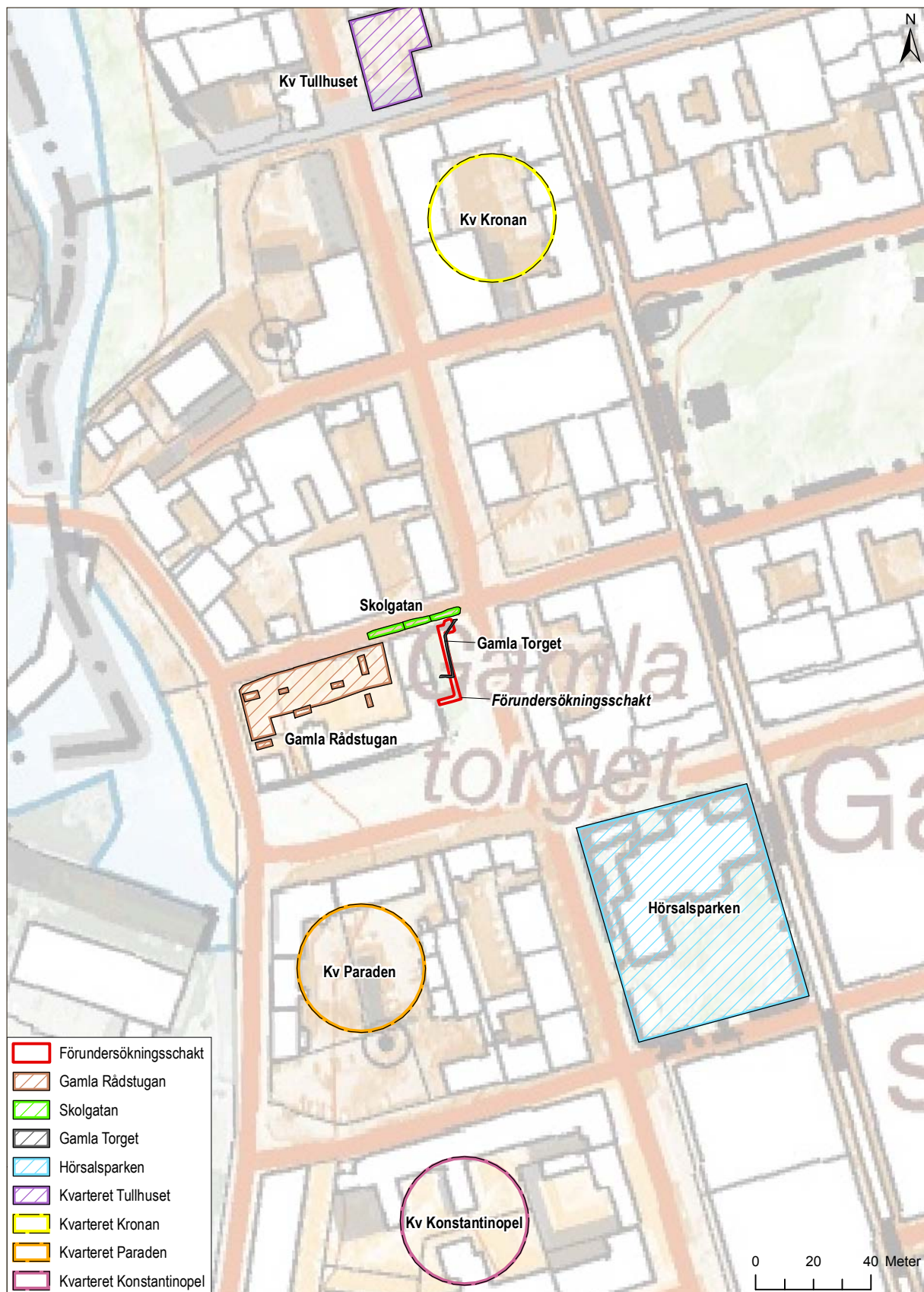
Gamla Torgets östra del utgör ett mindre utskott till den stora rektangulära torgytan i söder och har varit en del av torget sedan 1700-tal. Torgets L-form kan genom en karta från 1640-talet bekräftas sedan tidigare, dock något förskjutet åt öster och delvis inom det nuvarande kvarteret Gripen. Efter den stora stadsbranden 1655 blev torget anpassat till den rutnätsanpassade stadsplan som därefter genomfördes, dock med liknande L-form och i något mindre format. Historiska kartor från 1700-talets andra hälft visar att denna östra del var lika stor som den södra (Fredriksson 2014:35).

Väster om torgets nordöstra del ligger idag en byggnad som funnits i sin nuvarande skepnad sedan senast 1835. Byggnaden användes som magasin för den vin- och sprithandel som bedrevs i Eschelsonska huset, som låg norr om Gamla Torgets södra del, vilket kom att fortsätta fram till första världskriget. Möjligen låg även innan detta ett magasin på denna plats. Torget kom att förändras under 1950-talet i samband med att biltrafiken ökade, vilket förändrade karaktären på denna del av torgytan. En ny

stenbeläggning lades med en nivåskillnad mellan torgytan och Gamla Rådstugugatan. Sannolikt kom denna del av ytan att användas för parkering av motorfordon i samband med transporter. En rest av den gamla kullerstensbeläggnings som förekom före 1950-talet finns bevarad mellan husfasaden och en inhägnad av granitpollare med infästad järnkätting (Fredriksson 2014:24, 35).

Tidigare undersökningar i närområdet

Flera arkeologiska undersökningar har genomförts i direkt anslutning till denna yta och i dess närhet. De tre undersökningar som skett i direkt anslutning till detta schakt utfördes inom Gamla Torgets nordöstra del, i Skolgatan åt norr samt i kvarteret Rådstugan åt väster och redovisas summariskt nedan. Ytterligare undersökningar har genomförts i närområdet, där flera har påvisat medeltida och historiska lämningar. Dessa sammanfattas nedan för att ge en bild av kunskapspotentialen för de arbeten som planeras för denna del av staden. Sammantaget visar dessa att området har mycket hög potential i fråga om medeltida lämningar och sannolikt utgör kärnan eller ett av de tidigaste bosatta områdena i Norrköping och som varit utnyttjat redan under vikingatid.

Figur 2. Plan över schaktet och näraliggande undersökningar som nämns i rapporten. Skala 1:2 000.

Gamla Rådstugan – för- och slutundersökning

2011 utförde Arkeologikonsult en förundersökning av en del av innergården i kvarteret Gamla Rådstugan, väster om det nu genomförda arbetsföretaget (se figur 2). Förundersökningen visade att ytan omfattade välbevarade arkeologiska lämningar i form av fasta konstruktioner och kulturlager från 1100–1700-tal. Fyndmaterialet bestod till största delen av keramik och slagg, med en betydligt lägre fyndfrekvens i de medeltida lagren. Fyndet av ett fragment av en Eskilstunakista kan dateras till 1000-talet framkom i en nedgrävning som ¹⁴C-daterats till 1290–1420 AD. Förundersökningen visade att den arkeologiska potentialen i kvarteret var mycket hög, vilket föranledde en slutundersökning (Carlsson 2012:19ff).

Den arkeologiska slutundersökningen genomfördes av Arkeologikonsult sommaren 2015. Lämningarna som framkom bekräftade och nyanserade resultaten från förundersökningen med bebyggelselämningar från 700-tal till 1800-tal. Flera medeltida hus med lergolv och trä- och stensyll framkom med dateringar av fasta konstruktioner från 700-talets andra hälft till 1300-talets slut. I undersökningsområdets västra del framkom en medeltida strandskoning intill den dåvarande utbredningen av Motala Ström, en yta som därefter börjats fyllas ut redan under medeltid. I undersökningsytans östra del var topografin relativt plan och utgjordes av en låg ås av sand/grus vilken sluttade i dess norra del ner mot den efter stadsregleringen tillkomna Skolgatan. Denna yta hade redan under medeltid använts som sandtäkt, och spår av hägnader framkom vilket visat att denna del ingått i en tidig form av tomtindelning.

Tidighistoriska lämningar bestod bl.a. av tre källare av sten och tegel samt en brunn, vilka preliminärt daterats till sent 1500-tal. Övriga bebyggelselämningar från efterreformatorisk tid bestod av större husgrunder från 1700–1800-tal, som även omfattade välbevarade lämningar av ett såpsjuderi (Bertheau, under bearbetning). Sammantaget visar slutundersökningen att denna yta är en del av stadens tidigaste etablering och utgör preurban bebyggelse som förekom vid denna viktiga geografiska knutpunkt intill Motala Ström och vägförbindelsen över denna vid nuvarande Järnbron. De större markarbeten som genomförts under medeltid visar på den förtätade bebyggelse som förekom i denna del av staden i dess tidigaste skede och som kan associeras med stadens tillkomst.

Skolgatan – schaktningsövervakning

En förundersökning i form av schaktningsövervakning utfördes i Skolgatans sträckning 2013 av Arkeologikonsult (se figur 2). Undersökningen visade att området utgjorts av äldre betesmark som legat utmed Motala ström och som tagits i anspråk under 1200-talets slut. Lager från 1300-tal och framåt framkom i schaktet liksom en stenkonstruktion som tolkats som en mur i vars kalkbruk framkom en keramiskärva som daterats till 1200–1300-tal. En rest av en huskonstruktion som daterats till 1200-tal framkom också inom schaktets begränsning (Runer 2013:10, 13–14).

Gamla Torget – schaktningsövervakning

En schaktningsövervakning för elkabeldragning utfördes 2011 av Arkeologikonsult i nordöstra delen av Gamla Torget inom en direkt anslutande yta till den här redovisade schaktningsövervakningen (se figur 2). Schaktet hade ett djup mellan 0,4 – 0,6 m och var ca 0,4 m brett och kom endast att påverka utfyllnadsmassor av stenkross, grus och sand. På grund av schaktets ringa djup visade schaktningen inga spår av fornlämning (Bertheau 2011:6).

Hörsalsparken – förundersökning

En arkeologisk förundersökning genomfördes i Hörsalsparken mellan 2012–2013 av Arkeologikonsult, ca 60 m sydost om den här presenterade schaktningsövervakningen. Ett hundratal gravar från 1700-talet framkom, varav tolv undersöktes. Gravarna låg på en del av kyrkogården som har tillkommit efter den omstrukturering av gatunätet som påbörjades på 1650-talet. Flera murar framkom inom ytan, varav den största har tolkats vara den äldsta kyrkogårdsmuren från 1600-talets mitt. I samband med förundersökningen utfördes en schaktningsövervakning i Gamla Rådstugugatan intill parken, där flera kulturlager framkom, bl.a. ett brandlager som daterats till 1300-tal (Berger 2015:5).

Kvarteret Paraden – förundersökning

Under våren 2003 utförde UV Öst en förundersökning i sydvästra delen av kvarteret Paraden, ca 110 m söder om det här redovisade schaktningsövervakningen. Förundersökningen påvisade mycket välbevarade lämningar som daterats från 1300–1600-talets mitt. Lämningarna som framkom utgjordes främst av omfattande och återkommande utfyllnadsarbeten och markberedningar, men även lämningar av bostadsmiljöer. Bevarandet av de äldre

lämningarna var topografiskt betingade och förekom endast i undersökningsytans västra del, där den ursprungliga markytan sluttar kraftigt ner mot Motala ström. Denna del påvisade en strandvall och återkommande utfyllnadsarbeten, översvämningar och påföljande bebyggelse som genom ^{14}C -dateringar bekräftats ha påbörjats under 1300-talet (Karlsson 2003: 5, 11).

Kvarteret Konstantinopel

Under 1999–2000 undersöktes delar av kvarteret Konstantinopel, beläget ca 150 m söder om den här redovisade arbetsföretaget. Undersökningen berörde lämningar som daterats från 1350–1600. De äldsta lämningarna representerade sporadisk bebyggelse och djurhållning, med inslag av hantverk. De senare lämningarna utgjorde en mer regelbunden stadsbebyggelse med tomtindelningar (Karlsson, Menander & Heimdahl 2006:7).

Kvarteret Kronan

År 1981 genomfördes en undersökning av en del av en innergård i kvarteret Kronan, 100 m norr om det här redovisade arbetsföretaget. Ytans äldsta kulturlager innehöll inga spår av bebyggelse men innehöll enstaka fynd av medeltida datering som antyder att en äldre, medeltida bebyggelse funnits i närheten. Undersökningens äldsta bebyggelselämningar bestod av fem husgrunder som låg under ett kulturlagersblandat brandlager som tolkats vara resultatet av stadsbranden 1655. Husen låg orienterade efter det efter branden avvecklade äldre gatunätet och har daterats till slutet av 1500-tal till tidigt 1600-tal genom fyndmaterial som kritpipsfragment och ett Kristinamynt. En övre horisont av bebyggelse omfattade lämningar i form av fragmentariska husgrunder från sannolikt 1700-tal (Parr 1987:21).

Kvarteret Tullhuset – för- och slutundersökning

En för- och slutundersökning av kvarteret Tullhuset utfördes 2015 av Arkeologikonsult. Undersöknings-

ytan ligger ca 180 m norr om det här redovisade arbetsföretaget. Inom undersökningsytans centrala delar påträffades vid förundersökningen kulturlager och anläggningar från tidig medeltid till 1700-tal, vilka därefter kom att slutundersökas. De tidigmedeltida lämningarna bestod av fragmentariska huslämningar i vars golvlager framkom skärvor av Östersjökeramik. I anslutning till ett igenlagt vattenhål framkom ytterligare ett fragment av en Eskilstunkista, i detta fall med delar av runinskrift på dess ena sida. De efterreformatoriska lämningarna bestod främst av en brunn, en latrin samt en avfallsgrop (Johan Klange, muntlig uppgift).

Äldre undersökningar

I rapporten Medeltidsstaden 50 finns ytterligare mindre undersökningar redovisade per kvarter baserade på stadsarkeologiskt register (SR), vilka utförts fram till denna publikations tillkomst (Broberg 1984). Flera mindre undersökningar har gett arkeologiska resultat inom de närmast intilliggande kvarteren Markattan, Gripen, Landskyrkan och Paraden. På grund av denna rapports begränsning omnämns dessa inte närmare inom detta arbete.

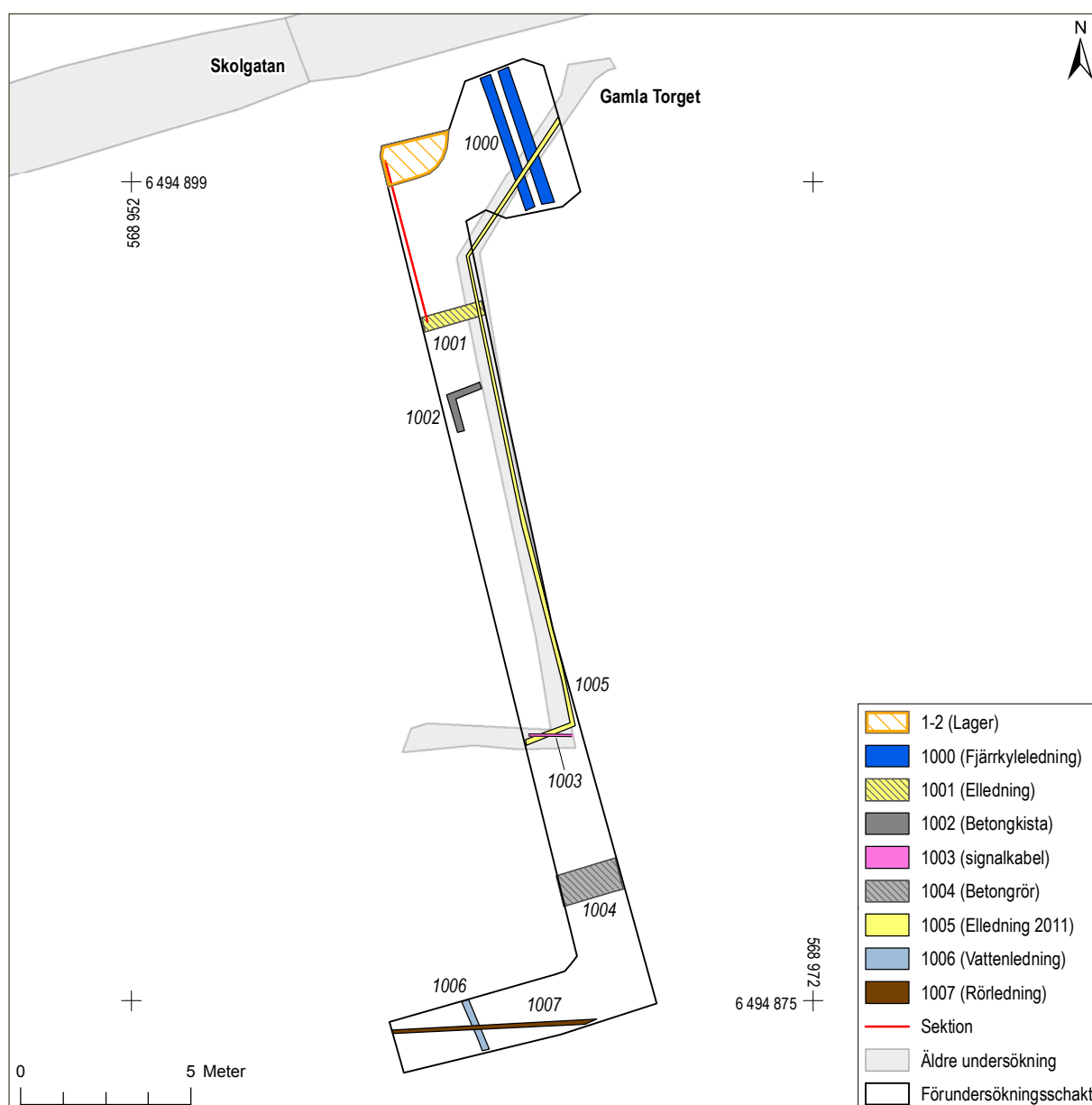
Inom den nordöstra delen av Gamla Torget har ett flertal mindre observationer gjorts under 1920–1950-tal. En byggnadsrest i form av en 1–2 m hög mur av mindre block i kalk- och skifferbruk framkom vid rörläggning år 1924 direkt på en grusås inom torgytans centrala del. År 1945 observerades rester efter raserade tegelmurar. Schaktning inom Gamla Torget år 1954 resulterade i att flera lager i form av brand-, rasing- och kulturlager framkom inom torgytan. Omrörda lager observerades vid schaktning inom torget år 1982. Inom torget i anslutning till Repslagaregatan framkom år 1944 murrester samt två olika torgbeläggningar från tiden före stadsbranden 1655 (Broberg 1984:37f). Dessa redovisas inte i planen över genomförda arkeologiska arbeten (figur 2).

GENOMFÖRANDE

Undersökningen skedde i form av schaktningsövervakning som genomfördes löpande i samband med beställarens arbete. Schaktet grävdes från norr till söder med hjälp av en hjulburen grävmaskin och delvis genom handgrävning. I den norra delen anslöt den planerade ledningen till en större, befintlig rörledning som frilades ner till 1,8 m djup och vars schakt skurit ner i den sandiga undergrunden.

Schaktet lades i en nord-sydlig riktning med öst-västliga grenar i dess norra och södra ändar och

mätte 32 m x 1,6 m och var som djupast 1 m djupt i dess norra del. Där lager av arkeologisk karaktär framkom stannades arbetet och delundersöktes för hand för att fastställa dess karaktär. När schaktet grävts färdigt rensades en sektion där arkeologiska lager förekom, vilka dokumenterades genom en profilritning samt genom fotografering av schaktväggen. Provtogs i relevanta arkeologiska lager i schaktväggen för att bistå i funktionstolkning och i daterings-syfte. Schaktet mättes in med en RTK-GPS, liksom profil, provpunkter och störningar.

Figur 3. Schaktplan. Skala 1:200.

RESULTAT OCH TOLKNING

Lagerbild

Inom schaktet framkom fragmentariska arkeologiska lager. Dessa lager förekom i begränsad del i schaktets nordvästra hörn samt i dess södra halva (se figur 4). Lagren har påverkats av sentida ledningar, men har också kommit att schaktats bort under 1900-talets första hälft i samband med att ytan utjämnats och förstärkts med flera moderna lager av stenkross, grus och sättsand till ett djup av 0,70 m. Lagren finns beskrivna i detalj i bilaga 1.

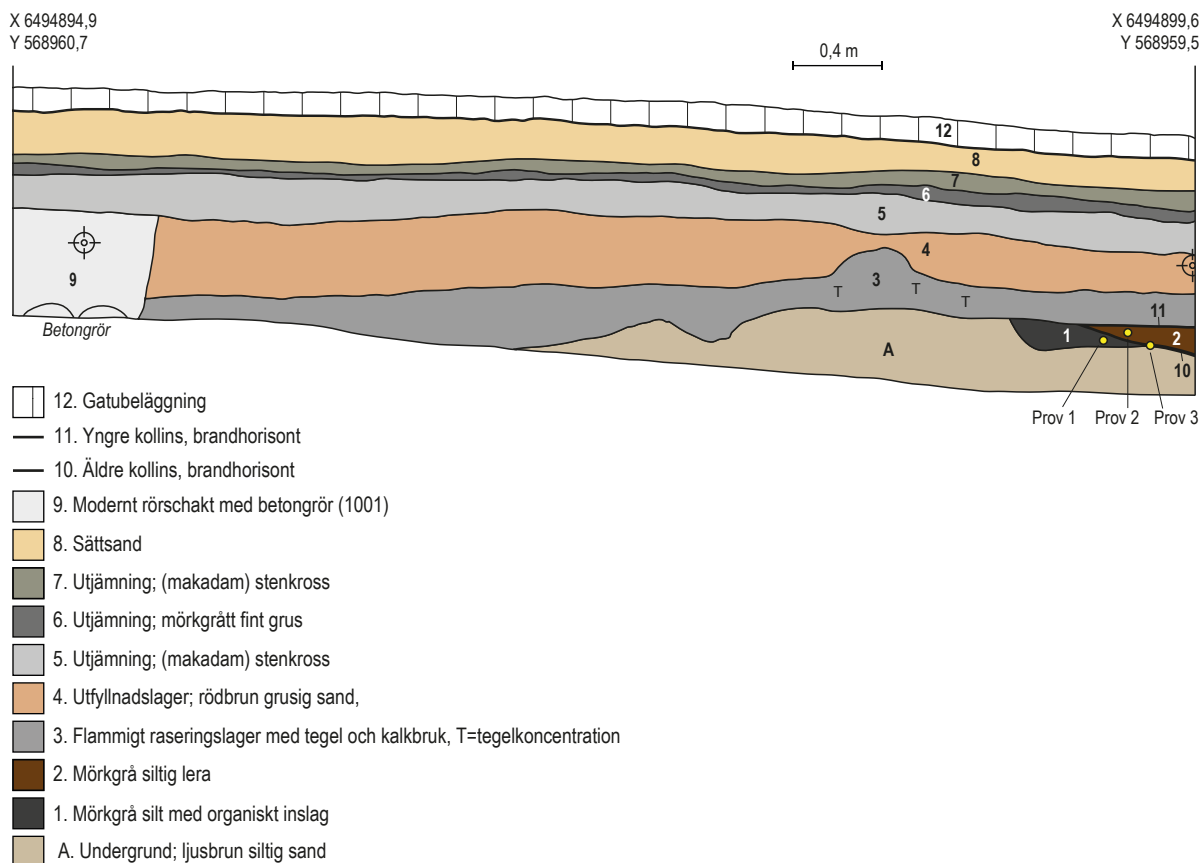
Undergrunden inom denna yta bestod av rödbrun grov till fin sand, vilket framkom främst i schaktets centrala och södra del ca 0,70m–0,75 m under nuvarande gatunivå. I schaktets norra del var undergrunden beige och hade en mer siltig sammansättning och tydligt vattenpåverkad. Horisontella ränder i sanden visar att topografin sluttat ner mot norr i dess nordligaste del, vilket resulterat i de arkeologiska lagrens bevarande i denna del. Detta överensstämmer med topografin som observerades vid 2015 års slutundersökning av Gamla Rådstugan, ca 20 m

väster om det här beskrivna schaktet. Sammantaget visar detta att en låg ås av sand/grus förekommit i denna del av staden som genom nämnda slutundersökning kunnat konstateras i väster ha sluttat ner mot Motala ström samt mer gradvis åt norr i linje med nuvarande Skolgatan. I samband med stadens tillväxt har den ursprungliga topografin till hög grad kommit att utjämnas.

Direkt över undergrunden i schaktets norra del framkom ett kompakt lager av mörkgrå sandig silt med enstaka kolfäckar och småsten (**lager 1**). Lagret var otydligt avgränsat och påvisade spår av infiltration mot undergrunden. Ett makrofossilprov från lagret visade på inslag av trärester samt mindre fragment av någon slaggprodukt (se figur 6). Lagret innehöll även mindre inslag av växtmaterial som frö från arter som då, hallon, starr och klöver. Lagret har tolkats som påfört varefter det blivit genomväxet. Förekomsten av fröerna kan antingen förklaras genom att växterna vuxit på platsen eller transportrats dit i det påförda jordmaterialet. Då och hallon trivs på kväverika marker och förekommer kring bo-

Figur 4. Foto som illustrerar lagerförekomst i schaktets nordvästra del. Från öster.

Figur 5. Sektionsritning över lagerföljd i schaktets nordvästra del.

städer, odlad mark och näringsrika hyggen. Klöver trivs bäst på torr ängsmark medan starr förekommer i fuktig ängsmark. Artsammansättningen kan indikera att jordmaterialet hämtas från lite olika miljöer och därefter blandats samman (se bilaga 2).

Över lager 1 låg en ca 0,02 m tjock kollins i form av en brandhorisont som tolkats vara resultatet av att markytan bränts av innan en ny aktivitet påbörjades på platsen, s.k. röjningseld (**lager 10**). Ett ^{14}C -prov från detta lager gav en datering till 1400-talets andra hälft (ID 16W0511; Cal 1440–1490 AD, se bilaga 3).

Över denna brandhorisont låg ett lager av mörkgrå lerig silt med inslag av sand och småsten, tegelfragment och brockor, kalkbruksfläckar, kol och trä (**lager 2**). Även detta lager innehöll liknande slaggsprodukter som i lager 1, men i mindre mängd. Lagret har tolkats som påfört och makrofossilprov innehöll frö från svinmålla och olika starrarter. Det går inte att avgöra om arterna vuxit på platsen eller kommit dit i samband med jordmaterialet. Även detta lager överlagrades av en tunn kollins (**lager 11**), som följdes av ett 0,15 m tjockt raseringslager av flammig orange/mörkgrå sandig silt som innehöll rikligt av kol och tegelinslag samt enstaka kalkbruksfläckar och fickor av sand (**lager 3**). Detta överlagrades av sätt- och förstärkningsmaterial i form av stenkross, grus och sand.

I schaktets södra halva framkom ett ca 0,05–0,10 m tjockt lager av lucker mörkgrå siltig sand med enstaka mindre stenar, kalkbruksfläckar och organiskt inslag, ca 0,60 m under nuvarande gatunivå och direkt under moderna utfyllnadslager (**lager 9**, se figur 7). Lagret påvisade tunna mikrohorisonter och har

Figur 7. Foto över schaktets södra del som an knyter ledning till befintlig byggnad, med kulturlagerrest i schaktets botten (Lager 9). Från öster.

genom sin sammansättning tolkats vara en rest av en gårdsplan eller öppen yta. I lagrets yta framkom ett fragment av ett kritpipshuvud av engelsk modell och vilket genom sin form kunnat ge en generell datering till 1600-talets andra hälft.

Över dessa kulturlager framkom ett flertal utfyllnadslager från modern tid, till ett sammanlagt djup om 0,70–0,80 m (**lager 4–8**, se figur 4 och 8). Det äldsta av dessa bestod av ett rödbrunt lager av stenig sand med tegelinslag av okänd ålder. Över detta påträffades två lager av stenkross separerade av ett kompakt lager av grovt mörkgrått grus. Dessa utfyllnadslager låg under två lager av sand som utgjort utjämning och sättmaterial för den stenbeläggning av 0,08 m stora huggna gatstenar som täcker torgets nuvarande yta (**lager 12**). Anledningen till utfyllnadsmaterialets ansenliga tjocklek står att finna i att denna del av torgytan under 1900-talets andra hälft delvis kom att användas för trafik och parkering, och därför sannolikt i samband med detta förstärkts

Figur 8. Foto över schaktet i sin helhet från norr, illustrerande de moderna utfyllnadslagrens måktighet samt rörledningar och betongkista i dess norra del.

med dessa utfyllnadslager av stenkross, grus och sand. Den äldre kullerstensbeläggning som föregick den nuvarande, huggna stenbeläggningen som tillkom under 1950-talet har i gatunivå bevarats intill huset (Rådstugan) och kom i mindre grad att påverkas av schaktningen inom denna yta.

Fynd

Endast två fynd framkom inom schaktet. I lager 9 i schaktets södra del framkom i ytan ett fragmentariskt kritpipshuvud av engelsk modell och med en generell datering till 1600-talets andra hälft. En mycket korroderad större spik framkom i lager 3 i schaktets nordvästra del. Fynden togs in för preliminär bedömning och gallrades därefter.

Störningar

Ett flertal moderna störningar framkom i schaktet, vilka bestod delvis av ledningar för el, fjärrvärme, fiber samt en betongkista (se figur 7–9). I schaktets norra del framkom två nord–sydliga ledningsrör för fjärrkyla som det planerade rördragningen skulle anslutas till (**RS 1000**). Schaktet för dessa hade grävts ner till ett djup av 1,8 m, vilket översteg djupet för undergrunden, som framkom på ca 1 m i denna del av ytan.

I schaktets centrala del framkom en öst–västlig elledning i betongrör som låg på ca 1 m djup (**RS 1002**). Ca 1 m söder om denna framkom på 1 m djup en formgjuten betongkista där dess norra och västra sidor framkom i schaktets botten (**RS1001**). Dess nedgrävning kunde inte identifieras och låg

Figur 9. Foto över schaktets norra del med ledningar för fjärrkyla i förgrunden. I fotots högra del syns den mer leriga undergrunden och rester av ett kulturlager i sektionen. Från öster.

möjligtvis inom schaktets begränsning. I dess centrala del framkom två skärvor av Höganäsrör. Inom schaktets begränsning framkom en vid 2011 års schaktningsövervakning nedlagd elkabel, vilken korsade schaktet i dess centrala del på 0,50 m djup (**RS1005**). I anslutning till denna framkom också en signalkabel som anslöt en trafikplaneringsskylt med befintlig elledning i Gamla Rådstugan väster om schaktet (**RS1003**). I schaktets södra del förekom på ca 0,80 m djup ytterligare rörschakt för betongrör i öst–västlig riktning (**RS1004**) och i den sydligaste delen av schaktet som anslöt detta med befintlig byggnad förekom en nord–sydlig vattenledning på 0,80 m djup samt en ledning i öst–västlig riktning (**RS1006–1007**).

Sammantaget kan konstateras att dessa ledningar till hög grad påverkat de arkeologiska lager som sannolikt förekommit på platsen, men som i modern tid schaktats bort. Den största störningen inom ytan bestod av den sentida markberedning som gjorts för det upp till 0,75 m tjocka lagret av modern utfyllnad/förstärkning i form av stenkross och sand och grusutfyllnad, vilken låg direkt under sättsanden för den stenbeläggning som utgör dagens torgyta. Detta gjorde att de lager som förekommit i den centrala delen av schaktet försvunnit då den naturliga topografin är som högst inom denna yta.

Sammanfattande tolkning

Schaktet påvisade arkeologiska lager i både dess norra och södra del i form av påförda lager och brandhorisonter. Sentida schaktning har till stor del gjort att arkeologiska lager försvunnit i schaktets centrala del, där grundtopografin varit som högst. Lämningarna som påträffades visade på att medeltida lager förekom i torgytans nordligaste del, vilket överensstämmer med resultat från förundersökningen i Skolgatan samt slutundersökningen i kvarteret Gamla Rådstugan. I schaktets södra halva framkom ett lager som innehöll ett kritpipshuvud, vars datering anger att detta tillkommit er tidigast under 1600-talets andra hälft. Sammantaget visar resultatet att både medeltida och historiska lämningar förekommer inom denna del av Gamla Torget, och med all sannolikhet i dess omedelbara närhet.

REFERENSER

Litteratur

BERGER, ÅSA. 2015. *Under marken i Hörsalsparken. Förundersökning av gravar och äldre murar inom kvarteret Landskyrkan 4. Fornlämning 96:1, s:t Johannes socken, Norrköpings stad och kommun. Rapporter från Arkeologikonsult 2015:2610.*

BERTHEAU, MIKAEL. 2011. *Schaktningsövervakning vid Gamla Torget. Fornlämning RAÄ 96 inom fastigheten Gripen 9, Norrköpings stad och kommun, Östergötland. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Rapporter från Arkeologikonsult 2011: 2552.*

BROBERG, BIRGITTA. 1984. *Norrköping. Medeltidsstaden 50. RAÄ och SHM. Stockholm.*

CARLSSON, MICHÉL. 2012. *Spår av det preurbana Norrköping – lämningar från 1100-tal till 1700-tal i kvarteret Gamla Rådstugan. Arkeologisk förundersökning inom fornlämning RA96 (stadslager) i kvarteret Gamla Rådstugan, Norrköpings stad och kommun, Östergötland. Rapporter från Arkeologikonsult 2012: 2504.*

FREDRIKSSON, MATS. 2014. *Kulturhistorisk byggnadsinventering. Fördjupning. 2014-09. Kvalitetsprogram för Kvarteret Gamla Rådstugan, Norrköping. Fredrikssons Arkitektkontor, på uppdrag av Henry Ståhl Fastigheter AB.*

KARLSSON, PÄR. 2004. *Hålväg, rådhus och piptillverkning. Schakt för fjärrkyla genom central Norrköping. RAÄ 96, Norrköpings stad och kommun, Östergötland. DNR 421-1340-1998 & 422-2845-2003. Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll. Rapport UV Öst 2004:42.*

KARLSSON, PÄR. 2003. *Välbevarad medel- och stormaktstid i kvarteret Paraden. Norrköpings stad och kommun, Östergötland. Dnr 422-652-2003. Arkeologisk undersökning. Rapport UV Öst 2003:52.*

KARLSSON, PÄR, MENANDER, HANNA & HEIMDAHL, JENS. 2006. *Kvarteret Konstantinopel. Omfattande profana lämningar i central Norrköping. RAÄ 96, Norrköpings stad och kommun, Östergötland, DNR 422-1770-1999. Rapport UV Öst 2006:9. Linköping.*

PARR, MIKAEL. 1987. *Spår av det medeltida Norrköping i kvarteret Kronan. Riksantikvarieämbetets och Statens Historiska Museer Rapport UV 1987:10. Arkeologisk undersökning 1981. Osteologisk analys Sabine Sten.*

RUNER, JOHAN. 2013. *Från betesmark till borg – Medeltida lämningar utmed Skolgatan i Norrköping. RAÄ Sankt Johannes 96:1, fastighet Gamla Staden 1:2, Norrköpings stad och kommun, Östergötland. Arkeologisk förundersökning. Rapporter från Arkeologikonsult 2013: 2570.*

Övriga uppgifter

KLANGE, JOHAN. Muntlig uppgift.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	2945
Länsstyrelsens dnr:	431-3779-15
Uppdragsgivare:	EON Värme Sverige AB
Typ av undersökning:	Undersökning i form av schaktningsövervakning
Utförandetid:	2016-05-02 – 2016-05-04
Län:	Östergötland
Landskap:	Östergötland
Kommun:	Norrköping
Socken:	Norrköpings stad
Fastighet:	Gamla Staden 1:2
Fornlämningsnummer:	S:t Johannes 96:1
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Projektleddare och rapportansvarig:	Ellinor Larsson
Fältarbete:	Ellinor Larsson
Kvalitetssäkring:	Kenneth Svensson
Planer och kartor:	Medea Nyström Huuva
Bildbearbetning:	Medea Nyström Huuva
Layout:	Medea Nyström Huuva
¹⁴ C-datering:	International Chemical Analysis Inc., Miami, USA.
Makrofossilanalys:	Stefan Gustafsson
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs.

BILAGA 1. KONTEXTTABELL

Kontext-nr	Typ	Tjocklek/ Djup	Beskrivning	Tolkning	Datering
1	Lager	x	Undergrund av ljusbrun sand, i ytan delvis kulturpåverkad	Undergrund	x
2	Lager	0,10 m	Mörkgrå silt med enstaka inslag av kolfläckar. Ojämn botten mod underliggande undergrund.	Påfört lager	Medeltid
3	Lager	0,15–0,35 m	Flammigt raseringslager med tegel- och kolkoncentrationer.	Raseringslager	Medeltid?
4	Lager	0,15–0,35 m	Rödbrun grusig sand.	Utfyllnadslager	Historisk tid
5	Lager	0,15–0,20 m	Stenkross, utjämning.	Utgjänningslager	1900-tal
6	Lager	0,06 m	Mörkgrått fint grus, utjämning.	Utgjänningslager	1900-tal
7	Lager	0,05–0,10 m	Stenkross, utjämning.	Utgjänningslager	1900-tal
8	Lager	0,12–0,20 m	Grå och ljusbrunt lager av sättsand, för överliggande gatstensbeläggning.	Sättlager	1900-tal
9	Lager	0,10 m	Lucker mörkgrå siltig sand med enstaka mindre stenar, kalkbruksfläckar och organiskt inslag	Utgjänningslager	1600-1700-tal
10	Lager	0,02 m	Äldre kollins över lager 2, brandhorisont, sannolikt från röjningseld.	Brandhorisont	1400-tal (¹⁴ C)
11	Lager	0,01 m	Yngre kollins över lager 2. Brandhorisont.	Brandhorisont	Medeltid?
12	Lager	0,10 m	Gatstensbeläggning av huggen gatsten. Stenar ca 0,08 m i storlek.	Ytbeläggning	1900-tal
1000	Störning	1,5–1,8 m	Fjärrkyla. Större plaströr (gula). Ligger i N–S riktning i schaktets norra del.	Modern störning	2000-tal
1001	Störning	1 m	Två betongrör för elledning, Ö–V riktning. I schaktets norra del.	Modern störning	1900-tal
1002	Störning	1 m	Betongkista. Två sidor av en kvadratisk, gjuten form. Nedgrävning ej identifierad.	Modern störning	1900-tal
1003	Störning	0,30 m	Signalkabel till trafikskylt. I schaktets centrala del.	Modern störning	2000-tal
1004	Störning	1 m	Betongrör i Ö–V riktning på ca 1 m djup.	Modern störning	1900-tal
1005	Störning	0,50 m	Elledning i N–S riktning (ca 0,50 m djup. Nedlagd vid schaktningsövervakning 2011.	Modern störning	2000-tal
1006	Störning	1 m	Gjutjärnsrör, ca 0,06 m i diam. Vattenledning? Ca 1 m djup.	Modern störning	1900-tal
1007	Störning	0,60 m	Fjärrvärmekabel i Ö–V riktning. Leder in i befintlig byggnad i väster.	Modern störning	2000-tal

BILAGA 2. MAKROFOSSILANALYS

STEFAN GUSTAFSSON - ARKEOLOGIKONSULT

I samband med en arkeologisk schaktningsövervakning vid Gamla Torget i Norrköping stad togs 2 jordprover och ett kolprov ur olika lagerföljder. Jordproverna våtsiktades i vatten och det använda sållet hade en maskstorlek av 0,2 mm. Växtmaterialet artbestämdes under mikroskop med en förstoring av 4 till 100 gånger samt referenslitteratur och referenssamling (Berggren 1969, 1981, Jacomet 2006; Digital Seed Atlas of the Netherlands).

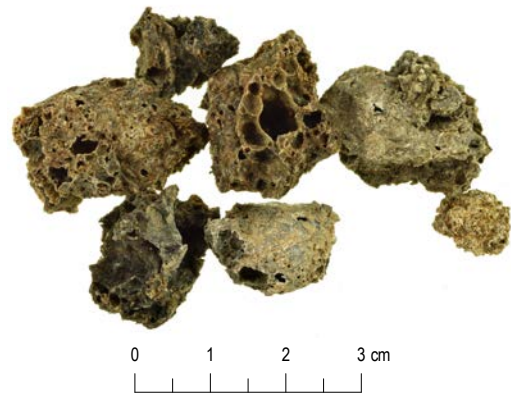
om växterna vuxit på platsen eller om fröna transporterats dit tillsammans med jordmaterialet. Både dân och hallon trivs på kväverika marker och förekommer kring bostäder, odlad mark och näringsrika hyggen. Klöver trivs bäst på torr ängsmark medan starr förekommer i fuktig ängsmark. Artsammansättningen kan indikera att jordmaterialet hämtas från lite olika miljöer och därefter blandats samman.

Resultat

Av figur 1 framgår var i sektionen proverna togs. Prov 1 och 2 var jordprov medan prov 3 var ett kolprov.

Prov 1

Lagret bestod av sand, mindre lerklumpar och småsten. Det fanns också ett inslag av trärester, enstaka kolbitar och någon form av slaggprodukt (figur 2). Växtmaterialet var blygsamt, men frö från dân, hallon, starr och klöver hittades. Lagret tolkas som påfört varefter det blivit genomvuxet, men det är oklart

Figur 2. Nästan viktlos slagg från prov 1.

Figur 1. Provpunkter i sektion.

Prov 2

Lagret bestod främst av lera med ett mindre inslag av sand och småsten. Även i lager 2 hittades samma typ av slagg som i prov 1, men i mindre mängd. Det fanns även små fragment av bruk och tegel och lagret får ses som påfört. Frö från svinmålla och olika starrarter hittades, men det går inte avgöra om växterna vuxit på platsen eller kommit dit samtidigt som jordmaterialet (figur 3).

Figur 3. Starrnötter från prov 2.

Prov 3

Ett kolprov hämtat ur en tunn brandhorisont. Det brända materialet går inte artbestämma, men är förmodligen bränd gräsvegetation. Materialet skickade för ^{14}C -analys.

Litteratur

BERGGREN, G. 1969. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 2: Cyperaceae. Swedish natural Science Research Council, Stockholm.

BERGGREN, G. 1981. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 3: Salicaceae–Cruciferae. Swedish Museum of natural History, Stockholm.

Digital Seed Atlas of the Netherlands: <http://seeds.eldoc.ub.rug.nl/?pLanguage=en>

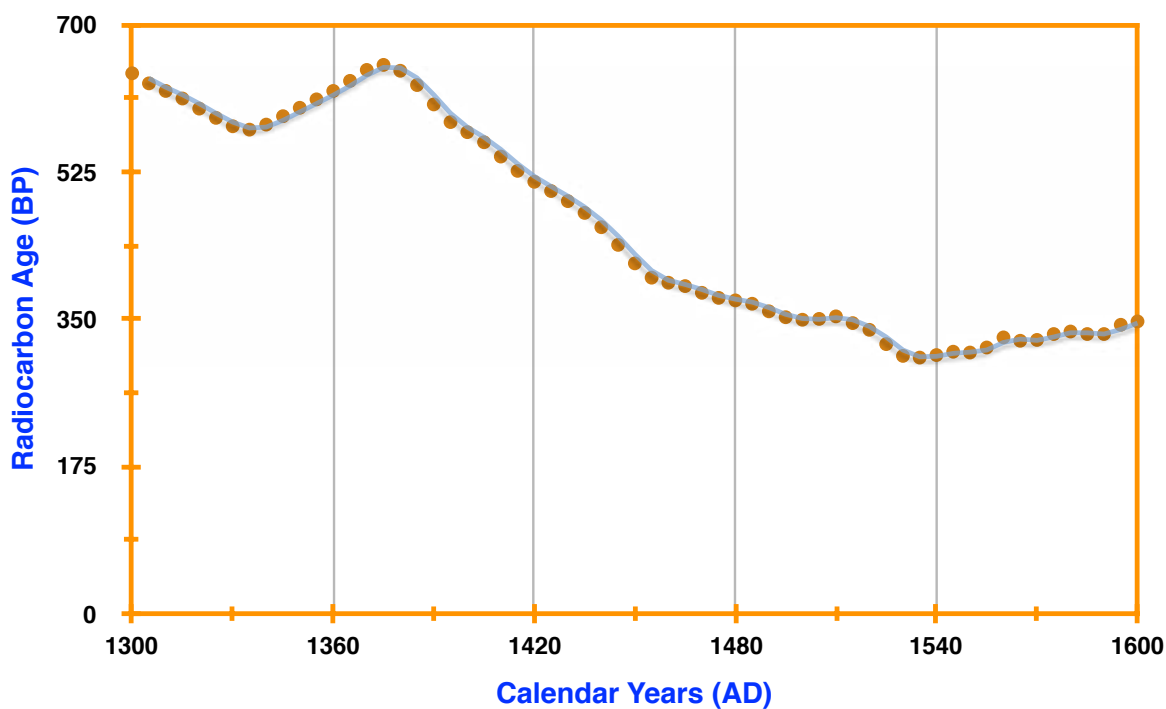
JACOMET, S. 2006. *Identification of cereal remains from archaeological sites*. Archaeobotany Lab, IPAS, Basel University. Opublicerat kompendium.

BILAGA 3. ¹⁴C-ANALYS

INTERNATIONAL CHEMICAL ANALYSIS INC.

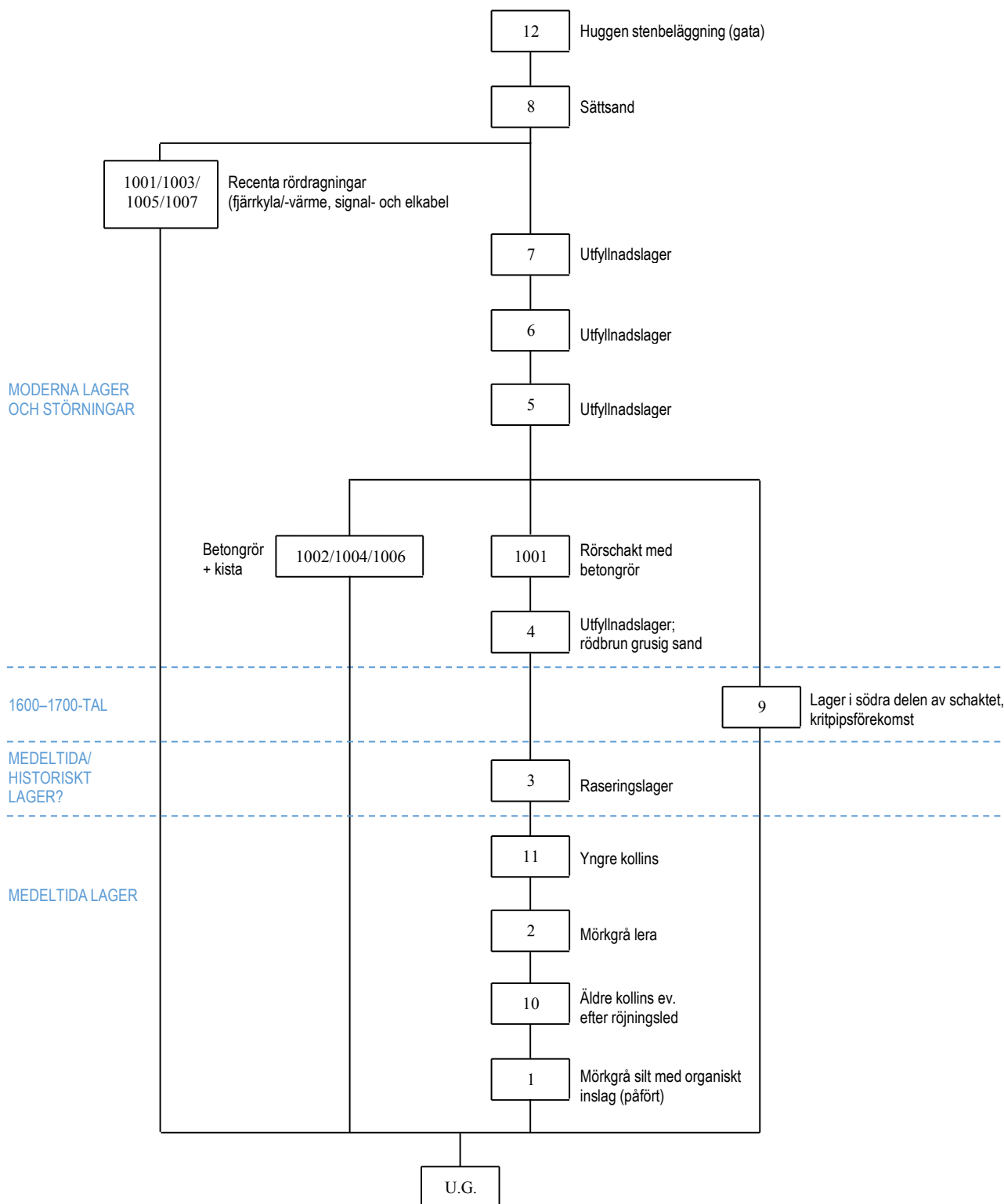
Date Received	May 19, 2016	Material Type	Charcoal
Date Reported	June 24, 2016	Pre-treatment	AAA
ICA ID	16W/0511	C13/C12	-23.5 o/oo
Submitter ID	Gamla Torget	Conventional Age	420 +/- 20 BP

Calibrated Age	Cal 1440 - 1490 AD
----------------	--------------------

- Calibrated ages are attained using IntCal13: **IntCal13 and Marine13 Radiocarbon Age Calibration Curves 0–50,000 Years cal BP.** *Paula J Reimer, Edouard Bard, Alex Bayliss, J Warren Beck, Paul G Blackwell, Christopher Bronk Ramsey, Caitlin E Buck, Hai Cheng, R Lawrence Edwards, Michael Friedrich, Pieter M Grootes, Thomas P Guilderson, Halldur Halldason, Irka Hajdas, Christine Hatté, Timothy J Heaton, Dirk L Hoffmann, Alan G Hogg, Konrad A Hughen, K Felix Kaiser, Bernd Kromer, Sturt W Manning, Mu Niu, Ron W Reimer, David A Richards, E Marian Scott, John R Southon, Richard A Staff, Christian S M Turney, Johannes van der Plicht. **Radiocarbon 55(4), Pages 1869-1887.***
- Unless otherwise stated, 2 sigma calibration (95% probability) is used.
- Conventional ages are given in BP (BP=Before Present, 1950 AD), and have been corrected for fractionation using the delta C13.

BILAGA 4. MATRIS

Rapporter från Arkeologikonsult 2016:2945